

Kőrösi István

AUSZTRIA AZ EURÓPAI UNIÓBAN – ÉRDEKELTSÉGE A KIBŐVÍTÉSBEN

Az osztrák gazdaság helyzete a XXI. század elején

1. A fő makrogazdasági mutatók alakulása

1.1. Ausztria gazdaságát 2001 óta minimális mértékű reálnövekedés, inkább kvázi stagnálás jellemzi. A 2000-ben még számottevő 3,5 százalékos GDP-növekedés 2001-ben 0,7 százalékosra zsugorodott, 2002-ben 1,0 százalékos volt, 2003-ban pedig 0,7 százalékos a várt növekedési teljesítmény. 2004-re igen szerény javulást, 1,2 százalékos GDP-növekedést jeleznek előre. A beruházások reálértékben 2001-ben 2,2 százalékkal, 2002-ben 4,6 százalékkal visszaestek, 2003-ban viszont mintegy 0,8 százalékos növekedés várható, és 2004-re 1,8 százalékos emelkedést jeleznek előre. A magánfogyasztási kiadások reálértékben 2002-ben 0,9 százalékkal nőttek, 2003-ban 1,3 százalékos, 2004-re 1,6 százalékos növekedést prognosztizálnak. Ez azt jelzi, hogy sem a beruházások, sem a fogyasztási piac oldaláról nincs impulzus a konjunktúra megélénkülésére. A gép- és berendezésberuházások 2001–2002-ben csökkentek, 2003-ban stagnálnak. Az elmúlt két évben az építkezések is visszaestek.

1.2. A munkanélküliség és a külgazdasági teljesítmény is kedvezőtlenül alakult. Az osztrák munkanélküliségi ráta a 2001. évi 3,5 százalékról 2002-ben 4,3 százalékra nőtt, 2003-ban ugyanennyi, 2004-re további minimális romlást várnak, 4,4 százalékra. (Eurostat-definíció szerint). EU-összehasonlításban azonban Ausztria helyzete több (később elemzendő) makrogazdasági mutató mellett a munkanélküliség terén is kiemelkedően kedvező, vagy inkább a legkevésbé kedvezőtlen. Ez azonban az osztrákokat nem vigasztalja, különösen, mivel a helyzet romlását tapasztalják. Az osztrák hagyományos statisztikai számítás kimutatja a foglalkoztatottak (azaz a nem önálló keresők) számához viszonyított munkanélküliséget, s ez a 2000. évi 5,8 százalékról 2002-re 6,9 százalékra nőtt, 2003-ra pedig 7,0 százalékos rátát jeleztek, ami 2004-re várhatóan 7,1 százalékra emelkedik. Ezekből az adatokból szembeötlő, hogy a valamelyest romló osztrák helyzet EU-összehasonlításban korántsem drámai, viszont ez az enyhe visszaesés a honi megítélésben és érzékelés szerint aggodalomra ad okot. Az osztrák munkaerőpiac nemzetközi összehasonlításban igen nagymérvű stabilitásának oka és fő tényezője az önálló családi kisgazdaságok rendkívül nagy aránya és szolid működése, különösen a turizmusban, vendéglátóiparban stb.

1.3. Történelmi dimenzióban az osztrák gazdaság egyik legkedvezőbb mutatója mindig is az infláció üteme volt. A fogyasztói árak emelkedése évtizedek óta a legalacsonyabbak közé tartozik Európában (Svájc és Németország mellett). 1999-ben a fogyasztói árnövekedés mindössze 0,6 százalék volt, ez 2001-re 2,7 százalékra nőtt, 2002-ben 1,8 százalékot tett ki; 2003-ra 1,3 százalékot jeleztek, 2004-re ugyanennyit várnak. Az osztrák stabilitásorientált gazda-

ságpolitika egyik legnagyobb sikere az infláció alacsonyan tartása (főleg az a tény, hogy belsőleg nem keletkezik költség-ár spirál). Betartott alapszabály, hogy indokolatlanul nem lehet árat emelni, mert azt nem fogadja el senki. Ezt olykor nehéz volt elérni (a II. világháború utáni inflációt csak 1952-re sikerült megfékezni), de miután gazdasági alapelvvé vált, s a piac szereplői általánosan betartják, igen jelentős előnyt biztosít Ausztriának a nemzetközi versenyben a vetélytársak túlnyomó részénél alacsonyabb költségnövekedése miatt.

2. Bérek, költségek, termelékenység és versenyképesség

2.1. A költségtényezők alakulása és a termelékenység viszonya – számos más tényezővel és a gazdaságpolitikai intézkedések hatásaival együttesen – határozza meg a versenyképesség alakulását, melynek itt csak makrogazdasági aggregátumaival kívánunk foglalkozni. Az egy főre eső bruttó keresetek Ausztriában 2000-ben 2,5 százalékkal, 2001-ben 2,3 százalékkal nőttek, s 2003-ra ugyanennyit várnak. Az egy főre jutó bruttó jövedelem 2000 óta gyakorlatilag stagnál, sőt 2001-ben csökkent is (0,6 százalékkal). Az egy főre eső nettó jövedelem 2000-ben még 1,5 százalékkal nőtt, 2001-ben viszont egy százalékkal, 2002-ben 0,5 százalékkal csökkent. 2003-ban 0,4 százalékos csekély növekedést, 2004-re 0,3 százalékot jeleztek előre.

2.2. Az egységnyi kibocsátásra jutó bérköltség 2000-ben 0,5 százalékkal csökkent, 2001-ben 1,4 százalékkal, 2002-ben 0,7 százalékkal nőtt. 2003-ra a számítások 1,6 százalékos, 2004-re 1,1 százalékos növekedést prognosztizáltak. Ha a nemzetgazdaság egészéből csak a termékek termelését vesszük alapul, a szolgáltatásokat nem, akkor a termékekre vonatkozóan 2001-ben még 1,8 százalékkal nőttek, 2002-ben viszont 0,2 százalékkal csökkentek az egységnyi kibocsátásra jutó bérköltségek. 2003-ra további 0,5 százalékos, 2004-re újabb 0,6 százalékos csökkenést jeleztek előre. Ez azt jelenti, hogy a fajlagos költségviszonyok, különösen az *output*hoz viszonyított bérköltség viszonylag igen stabil, sőt az árutermelésben jelenleg a bérköltségek oldaláról egyáltalán nincs fajlagos költségnövelő hatás; minimális tehermentesítő hatás érvényesül.

2.2.1. Az egységnyi kibocsátásra jutó bérköltségek Ausztriában 1999 és 2002 között minden évben kedvezőbben alakultak, mint Ausztria külkereskedelmi partnerországainak átlagában. A fő külkereskedelmi partnerhez, Németországhoz viszonyítva is mindig javult e téren Ausztria helyzete (2001-et kivéve, akkor igen mérsékelt, 0,1 százalékos romlás volt tapasztalható).

2.3. Az egy főre jutó GDP-termelés Ausztriában 2001-ben stagnált, 2002-ben 1,5 százalékkal nőtt, 2003-ra 0,6 százalékos növekedést jeleztek előre, 2004-re pedig 0,9 százalékot várnak. Az egy főre jutó növekedés terén a XXI. század elején Ausztria is a kvázi stagnálást mutató országok sorába került (Németországhoz és több más EU-országhoz hasonlóan). Elsősorban a foglalkoztatás és az egy foglalkoztatottra jutó munkaórák számának csökkenéséből fakadóan nő az egy munkaóraóra vetített termelékenység. Ez a mutató Ausztriában 2000-ben még jelentősen, 6,6 százalékkal, 2001-ben már csak 1,4 százalékkal, 2002-ben pedig 3,5 százalékkal emelkedett. Az egy munkaóraóra vetített termelékenység mutatója az árutermelésben 2003-ban várhatóan három százalékkal, 2004-ben 3,1 százalékkal javul. Nemzetgazdasági szinten ennek a kedvező mutatónak a konjunktúra szempontjából nincs igazi jelentősége, illetve nem fejt ki jelentős hatást. A belátható időtávban kedvezőtlen piaci kilátásokra a vállalatok elbocsátásokkal reagálnak, s az „ugyanannyit kevesebben megtermelni” jelszava került előtérbe.

3. Munkaerő-piaci helyzet, foglalkoztatás

Ausztria évtizedek óta híres arról, hogy nemzetközi összehasonlításban rendkívül alacsony a munkanélküliségi ráta, amely a németországinak felét sem éri el, sőt a legalacsonyabb az EU-ban. Az EU-definíció szerinti négy százalékot alig meghaladó érték azonban osztrák szemmel nézve a korábbi egy-két, majd háromszázalékos mértékéhez képest érezhetően romlott, s a romló tendencia egyelőre folytatódik, s ez a munkavállalókat nyugtalanítja. Másrészt az osztrák mérce és statisztikai kritériumok jóval szigorúbbak az EU-definíciónál, és a munkanélküliséget a nem önálló keresőkhöz (*Unselbständige*) viszonyítják, ami kedvezőtlenebb képet mutat. Így az osztrák statisztikai módszerrel kimutatott munkanélküliségi ráta valamivel meghaladja a hét százalékot. Az osztrák munkaerő-piaci helyzet alapvető sajátossága, hogy nemzetközi összehasonlításban kiemelkedően magas a kisvállalatok (a 10 fő alattiak) és köztük a családi vállalkozások (az 5 fő alattiak) aránya. A kisvállalatok az összes vállalatnak több mint 95 százalékát teszik ki. A kisvállalatokban, különösen a családi vállalkozásokban dolgozók helyzete viszonylag biztos, jóval stabilabb, mint a nagyobb vállalatok munkavállalóié, akiket dekonjunktúra idején könnyebben bocsátanak el. A kisvállalatok nagy része olyan szektorokban működik, amelyek munkaerő-igényesek (turizmus, vendéglátás, szállodaipar, szolgáltatások). A kisvállalkozásokban és a saját családi vállalatokban dolgozók elsősorban a termékeik és szolgáltatásaik iránti kereslet szűkülésétől, illetve az elpártolástól félnek (pl. a kisboltok fogalmának csökkenésétől a szupermarketek miatt). A kisvállalatban dolgozóknál a nem önálló keresők, azaz a munkaviszonyban álló foglalkoztatottak pozíciói rosszabbak, és tovább romolhatnak, mivel az osztrák belső piac stagnálás közeli állapotban van, s Ausztria legnagyobb piaca, a németországi is kedvezőtlen helyzetben van. Mindazonáltal az osztrák munkaerő-piaci helyzet kétségtelenül a legkevésbé kedvezőtlen az EU-ban, így érthetően a még rosszabb helyzetben lévő országokban irigylik az osztrák állapotokat. Ausztriában várakozással tekintenek az újonnan csatlakozó országok piacaira, amelyek impulzust nyújthatnak az osztrák gazdaság exportjának, s ezáltal a belgazdaságnak és a foglalkoztatásnak is. Az előrejelzések szerint legalább negyvenezer új osztrák munkahely keletkezik várhatóan az EU 2004-es kibővítésének hatására. Az EU 2004. évi bővítése a foglalkoztatás és az export élénkülésén keresztül pozitív hatást gyakorol az osztrák gazdaságra, s a jövedelmek és az adóbevételek növekedésével a költségvetésre is.

4. Az osztrák költségvetés helyzete és fő problémái

4.1. Az osztrák államháztartás helyzete jelenleg viták keresztüzében áll a politikusok, a gazdaságpolitikusok, az elemzők és a lakosság körében egyaránt. Az államháztartás helyzetét és mérlegét tekintve is az a helyzet nemzetközi összehasonlításban, mint a legtöbb stabilitási mutatót nézve. Ausztria nemzetközi összehasonlításban irigylésre méltóan stabil pozícióban van. Az osztrák államháztartás 2001-ben 0,3 százalékos aktív szaldóval zárt, 2002-ben a hiány 0,6 százalék volt, 2003-ban várhatóan 1,3 százalékos deficit mutatkozik, és 2004-re ismét kisebb, 0,6 százalékos hiányt jeleznek előre. Ausztria e téren nemcsak a maastrichti kritériumokat teljesíti messze a legmaradéktalanebbul az EU-tagországok közül (Luxemburg mellett), hanem az államháztartás mozgásterét is nagy, viszonylag a legtágabb az EU-ban.

4.1.1. Van-e, és mi a probléma? Az államháztartás helyzetét a stabilitáshoz szokott elemzők és a gazdaságpolitikusok is gondokkal terhesnek ítélik. A felszínre került, orvoslást igénylő

problémák mellett a legsúlyosabbnak a csaknem minden téren romló tendenciákat tartják. Az osztrák jóléti állam a GDP jelentős, de viszonylag szerény újraelosztásán alapult. Az államháztartási kiadások az elmúlt tíz évben a GDP 40-48 százalékát tették ki, ugyan egyre növekvő arányban, de ez a nemzetközi arányoknak, főleg az EU-ban tapasztaltaknak megfelelt. 2001 óta azonban az államháztartási kiadások per GDP aránya, azaz az újraelosztás mértéke meghaladja a GDP 52 százalékát. Ez a tendencia 2001 és 2003 között, ha minimálisan is, de tovább romlott.

4.1.2. Az ezredfordulón Karl-Heinz Grasser pénzügyminiszter nullszaldós osztrák költségvetést ígért 2002-re. Az ambiciózus terv füstbe ment, mivel ahhoz az állami kiadásokat elviselhetetlen és irreális mértékben kellett volna megkurtítani, a bevételeket pedig a recesszió mellett nem tudták bővíteni.

4.2. Az államháztartás kiadásai 2002-ben a GDP 52,1 százalékát tették ki, a bevételek pedig 51,5 százalékát. 2003-ban a kiadások a GDP 52,4 százalékát érik el, a bevételeket 51,1 százalékra teszik, a hiány pedig 1,3 százalékra várható. Ez utóbbi önmagában semmi különösebbet nem jelentene, mégis a pénzügyi helyzetet egyre borúsabban ítélik meg. A maastrichti kritériumok közül az infláció, a folyó államháztartási deficit és a kamatlábak terén Ausztria kiváló minősítést kap az EU-ban, de a felhalmozott bruttó adósságállomány itt (is) jóval meghaladja a maastrichti 60 százalék per GDP küszöbértékét: 2002-ben 67,8 százalék volt, 2003-ban kereken 67,0 százalék. A magas adósságállomány magyarázata abban rejlik, hogy az 1990-es évek közepén az államháztartás deficitje magas volt, meghaladta a GDP hét százalékát, s ennek nyomán kumulálódott az adósságállomány, ami az előrejelzések szerint a következő években ugyan csökkenő tendenciát mutat, de 2007-ig nem süllyed a maastrichti küszöbértékre. Az államháztartás mérsékelt folyó éves deficitjénél sokkal súlyosabb probléma az állami kiadások kedvezőtlen struktúrája:

* Magánháztartásoknak nyújtott juttatások	53,2%
* Dologi és személyi kiadások	28,4%
* Gazdasági támogatások (pl. vasút)	9,3%
* Adósságszolgálat	7,0%
* Egyéb	2,1%

A legnagyobb és gyarapodó súlyú kiadási tétel a magánháztartásoknak történő különböző kifizetések (főleg a köztisztviselői nyugdíjak, a növekvő ápolási díjak és a munkanélküli segélyek). A gazdaságnak nyújtott támogatások közül igen nagy tétel az osztrák vasutak szubvencionálása. Az összes szubvenciók a költségvetés 9-10 százalékát teszik ki évente. Az adósságszolgálat az állami kiadásoknak évente mintegy hét százalékát viszi el. Ez a tétel nemzetközi összehasonlításban alacsony.

4.3. Az osztrák államháztartás számára a legnagyobb reformkényszer a nyugdíjak, valamint az adók és a járulékok terén jelentkezik.

4.3.1. A nyugdíjrendszer Ausztriában is válságban van. Ausztriában jelenleg a GDP 14,5 százalékát fordítják nyugdíjkifizetésre, s ez az arány 2020-ig 16 százalékra nő. (Az EU-átlag várhatóan 11, 5 százalék lesz). Demográfiai okokból és a munkanélküliség miatt a befizetők

száma csökkenő, a kifizetések összege viszont növekvő. Egy keresőre egyre több eltartott jut, s ez az arány 2020-ig mintegy 30 százalékkal romlik, ami reformkényszert okoz a jóléti rendszerben.

4.3.2. Jelenleg az osztrák nők átlagosan 57,3 éves korukban vonulnak nyugdíjba, a férfiak pedig 58,7 évesen, amit a finanszírozás szempontjából tarthatatlannak ítélnék. Az egész nyugdíjba vonulási rendszert és a feltételeket meg kívánják szigorítani. A férfiak és a nők számára egységesen 65 éves nyugdíjkorhatárt állapítanának meg. A teljes nyugdíjhoz 40 év munkaviszonyra lesz szükség. A legsúlyosabb szigorítás, hogy eddig az utolsó 15 év átlagkeresete alapján számították ki a nyugdíjat, a reform nyomán viszont 40 év átlagát vennék alapul, ami jóval kedvezőtlenebb, s egyes kategóriákban 30 százalékos nyugdíjcsökkenést jelentene a jelenleg érvényes számítási módhoz képest. A csökkenést egy javaslat tíz százalékban maximálná, de az érdekképviseltek és a szakszervezetek ezt sem fogadják el.

4.4. Napirenden van a közszféra „karcsúsítása” is: a 2003. évi terv szerint 5880 munkahelyet teljesen megszüntetnek a közszférában, s 19.000 további köztisztviselői munkahelyet kívánnak átminősíteni, leválasztani a költségvetésről, megszüntetve azok Beamter-jellegét.

4.5. Ausztria gazdasági telephelyként való megítélése romlik. Az APA és az Economist 70 fontos kritérium alapján elemzi és sorolja be a világ országait a beruházók számára. 1998–2002 átlagában Ausztria a 17. helyet foglalta el a gazdasági telephelyek sorában. A 2003–2007-es időszakra besorolása romlott, s csak a 21. helyre került. Az első tíz legjobb telephely közé került az EU-országok közül Hollandia, Finnország, Nagy-Britannia, Dánia és Írország. Ausztria számára a telephely-pozíció javításához jelentősen hozzájárulhat az EU 2004. évi kibővítése, így a javulás minden bizonnyal jelentkezni fog az adóbevételek növekedése révén a költségvetésben is. A keleti kapcsolatok megélénkülése összességében jótékony hatást gyakorol majd a pénzügyi helyzetre.

5. Az állam gazdasági szerepe és a regionális politika

5.1. Ausztriában az állam a múltban jelentős, széles körű gazdasági tevékenységet folytatott. Gazdasági szerepvállalása a közvetlen és közvetett eszközök kombinációjának alkalmazásával valósul meg. A közvetlen beavatkozás fő formáját az állami tulajdonú vállalatoknak nyújtott tőkejuttatás (alaptőke-emelés formájában), az állami, közületi és infrastrukturális beruházások, továbbá az állami megrendelések jelentik. A közvetlen beavatkozás gyakran az eszközök nem megfelelő hatékonyságú felhasználásával járt együtt, a nagyprojektumok közül több téves konstrukciónak bizonyult (AKH-kórházberuházás, Zwentendorf-atomerőmű), hosszú időn át a termelési szerkezet megmerevedését „eredményezte” az állami szektor jó részében, és elfedte a veszteséges gazdálkodás következményét (különösen a Voest-Alpine-nál). Az állami beruházások gyakori elhúzódása és költségkereteik túllépése is hatékonysági problémákat jelzett.

5.2. A közvetlen állami beavatkozás összességében sikeres területének bizonyultak az állami-közületi infrastruktúra-kiépítési programok, melyek a gazdaság működésének regionális feltételrendszerét létrehozva a tartós növekedést megalapozó, alátámasztó szerepet játszottak. A regionális infrastruktúra-programok a termelési infrastruktúra kiépítésével közvetlen iparfej-

lesztő hatást is generáltak. A megrendelések vonzata regionális termelést és foglalkoztatást is ösztönzött, majd a magánberuházások számára előkészítette a terepet.

5.3. Az állami beavatkozás eszközeinek arányát mérlegelve a közvetlen és közvetett eszközök közül egyértelműen az utóbbiaké a döntő szerep. A magánberuházások ösztönzése átfogó, kiterjedt eszközrendszerrel történik. Kiemelendő az állam és az általa támogatott intézmények információnyújtási, szervezést segítő, tanácsadó szerepe, a hitelgarancia és a biztosítási rendszer stabilizáló, az új beruházások kezdeti nehézségein túllendítő szerepe.

5.4. Az állami beavatkozás súlyponti, egymással összekapcsolódó területei a regionális politika, a válságágazatok szanálása, a beruházások és a foglalkoztatás ösztönzése. A regionális politika keretében a szövetségi állam a tartományok részére jelentős összeget juttat a költségvetési újraelosztás keretében. A regionális fejlesztési programok túlnyomó részét a tartományok határozzák meg. Ezek többsége infrastrukturális nagyberuházásokat és kommunális beruházásokat tartalmaz. Megvalósításukhoz a beszállítókat és a munkaerőt a helyi, 50 km-es körzetből kell biztosítani a fő irányelv szerint (ha azok rendelkezésre állnak, és versenyképesek.)

5.5. A válságágazatok szanálásánál elsőrendű cél a foglalkoztatás lehető legnagyobb mértékű megőrzése (dójként a modernizációhoz kapcsolódó vállalati foglalkoztatási tervek keretében, ha ez nem lehetséges, átfogó átképzési programokat indítanak meg). Ezen kívül a regionális új munkahelyteremtés ösztönzése áll előtérben. A beruházástámogatások országos hitel- és hitelgarancia-rendszerét regionális beruházási alapokból nyújtott támogatások, a termelő infrastruktúra állami kiépítése vagy kiépítési költségei egy részének átvállalása és meghatározott esetekben a foglalkoztatás közvetlen támogatása egészíti ki (pl. tartósan munkanélküliek vagy csökkent munkaképességűek alkalmazása esetén).

5.6. Az osztrák iparszerkezet sajátossága, hogy erősen polarizált; az egészen kis, jórészt családi cégek (10 fő alatt) az összes üzemek számának több mint 95 százalékát adják, míg a másik póluson az összes üzemek számának kevesebb mint egy százalékát jelentő (1000 főnél többet foglalkoztató) nagyvállalatok súlya az ipari termelésben és az exportban meghatározó. A kisvállalatok erőteljes támogatása az osztrák iparpolitika, a beruházási és a regionális politika fő elemei közé tartozik.

5.7. A kisvállalatok stabilizálásában Ausztria jó tapasztalatokkal rendelkezik. A támogatási politika pillérei közé tartozik az alapítások szakmai támogatása, a támogatási feltételek (bonyolultságuk ellenére) világos és kiszámítható volta, s főleg feltételeinek hosszú távú érvényessége. A támogatásokat többnyire kedvezményes hitelként és garanciaként nyújtják. A támogatások igénybevételének legfőbb feltételei közé tartozik a beruházási hiteleknél a megfelelő saját tőkerészesedés előírása, így a saját kockázatvállalás és tőkeerő a stabilitást növelő tényező. Az egy-egy kisvállalatnak nyújtott állami hiteltámogatás és garancianyújtás igen limitált, ami egyrészt sok kisvállalkozás egyidejű támogatását teszi lehetővé, másrészt néhányuk sikertelensége esetén nem jár túl nagy veszteséggel.

5.8. Az állami nagyvállalati szektor hosszú időn át rugalmatlanul, gyakran nem megfelelő hatékonysággal működött, de évtizedeken át viszonylag stabilan ellátta nyersanyaggal és energiával a feldolgozóipart. A mérleg negatív serpenyőjében a nem rentábilis termékek és

termelés fenntartása, a szervezési és menedzsmentproblémák kiéleződése, a beruházások téves allokációja és az állami veszteségtérítő szubvenciók rendszeressé válása állt. Ezzel együtt a nagyvállalatok mindig fontos konjunktúrakiegyenlítő, foglalkoztatásstabilizáló és regionális szerepet játszottak. Azonban többször is elengedhetlenné vált az állami szektor szanálása.

6. Ausztria EU-csatlakozásának hatásai a visegrádi országokra, különös tekintettel Magyarországra

6.1. Ausztria kereskedelempolitikája az EU-csatlakozás után

6.1.1. Ausztria EU-hoz való csatlakozásának hatása az iparban elsősorban az osztrák és a német ipar még erősebb összenövésében nyilvánul meg, az ipari kooperáció és a piacok terén az osztrák–német összefonódás térhódítása megy végbe. A határok teljes megszűnése Ausztria és az EU között elsősorban az osztrák–német, kisebb mértékben az osztrák–olasz kooperációs kapcsolatok fellendülését eredményezte. Az ipari termékek forgalmában eddig is a szabadkereskedelem érvényesült, de a gazdasági együttműködés (kooperáció, tőkekapcsolatok) terén az egységesülés számottevő bürokratikus akadályok leépítésével járt.

6.1.2. Ausztriának az unióhoz való csatlakozása nyomán vállalnia kellett az EU agrárrendszerének átvételét is (néhány pontban ideiglenes különleges kivételek voltak). Mindenesetre az EU-agrártermékek beáramlása megnőtt az osztrák élelmiszerpiacra, az osztrák és a külföldi agrártermékek rovására.

6.1.3. Ausztria EU-csatlakozásának az osztrák GDP- és külkereskedelem-növekedésre gyakorolt pozitív hatásából részben Magyarország is profitált. Ez a hatás eddig nem ellensúlyozta az agrárfronton bekövetkezett pozícióromlást.

6.2. A magyar–osztrák kereskedelempolitikai együttműködés erősítése elsőrendűen fontos. Az osztrákok jóval nagyobb mértékben használják ki a magyar agrárpiac lehetőségeit, mint *vice versa*. Az osztrák élelmiszerek egyre nagyobb arányban szerepelnek a magyar élelmiszer-kiskereskedelemben, míg a magyar agrártermékek piaci jelenlétének növekedése Ausztriában nem tapasztalható.

6.2.1. A gazdasági kapcsolatok további fejlesztése is attól függ, hogy a fő résztvevők, a kis- és középvállalatok számára mennyire tudják leépíteni a kapcsolatteremtés és -fenntartás bürokratikus, valutáris és hitelakadályait, bizonytalanságait.

6.2.2. A magyar–osztrák áruforgalom gyors növekedése szükségessé tenné a Nyugat-Magyarország és Burgenland közti infrastruktúra jobb kapcsolódását, az utak kiszélesítését, a közös határátkelőhelyek átbocsátó képességének növelését. Ez ügyben sürgősen közös projektumokra és az osztrák finanszírozás mozgósítására lenne szükség, amelyhez a külgazdasági diplomácia jelentősen hozzájárulhatna.

6.3. Az EU-csatlakozás megerősítette Ausztria EU-orientáltságát. Ugyanakkor Ausztria és a közép-kelet-európai országok számára a közöttük meglévő kereskedelmi, kooperációs, *joint venture*-kapcsolatok igen fontosak. Magyarország számára Ausztria a második legnagyobb kereskedelmi és kooperációs partner. Magyarország Ausztria keleti külkereskedelmében az első helyen áll.

6.3.1. A magyar–osztrák gazdasági kapcsolatok fejlődése szempontjából a döntő kérdés az, hogy miként alakulnak a versenyfeltételek az osztrák piacon, valamint mit tesz/tehet az osztrák gazdaságpolitika a visegrádi országokhoz, köztük a Magyarországhoz fűződő kapcsolatok erősítésére.

6.3.2. Ausztria számára fontos politikai és gazdasági tény, hogy a cseh, morva, magyar és szlovén határok együttesen az ország határszakaszának nagyobbik részét teszik ki, így ezek az országok Ausztria együttműködési kapcsolatrendszerében fontos szerepet játszanak.

6.3.3. Az ipari termékek terén is a verseny éleződése megy végbe, jóllehet a nyugat-európai ipari szabadkereskedelem már korábbi megléte miatt nem kereskedelempolitikai, hanem piaci versenyokokból. Az EU-ba történő belépés pozitív hatásai regionálisan elsősorban a nyugati osztrák tartományokban és Bécsben csapódtak le.

7. Ausztria érdekeltsége az EU keleti bővítésében

Ausztriának az EU keleti kibővítésével kapcsolatos érdekviszonyai sokban hasonlítanak Németországhoz, néhány ponton azonban markáns sajátosságokat, különbségeket is találunk. Ausztria is, Németországhoz hasonlóan politikai, biztonsági, gazdasági téren egyaránt érdekelt az EU keleti kibővítésében, sőt kis ország lévén, mindhárom terület hatványozottan érinti.

7.1. A politikai érdekeltség fő eleme, alapja az, hogy Ausztriát már a közép-európai rendszer-váltás igen kedvezően érintette; a nyugati világ peremállamából az újra összekapcsolódó Közép-Európa egyik központjává vált. Politikai szempontból (is) fontos, hogy Ausztria tovább-építse azokat a pilléreket, kihasználja azokat a lehetőségeket, amelyeket a rendszerváltó országok már megnyitottak, s amelyek Ausztria politikai súlyát, szerepét jelentősen felértékeltek. Politikai téren Ausztria súlyának további növekedésével jár az EU keleti kibővítése. Az osztrák kormány és az osztrák politika mértékadó körei politikai szempontból pozitíven viszonyulnak a keleti kibővítéshez, regionális szinten azonban, főleg Burgenlandban, aggódnak a kibővítés egyes hatásaitól, és szeretnék időben elhúzni azt. Az osztrák közvélemény egy része is a korábbinál jóval negatívabban viszonyul a külső hatásokhoz, de ez az EU-val szemben is megnyilvánul, nem csak a keleti kibővítés kapcsán.

7.2. Biztonsági szempontból a keleti kibővítéssel Ausztria nyer a legtöbbet, mivel neki van relatíve a leghosszabb „keleti” határa, így a visegrádi országok és Szlovénia belépése kapcsán a tehermentesítő és biztonságerősítő hatás az EU-országok közül Ausztria esetében a legnagyobb.

7.2.1. A politikusok korábbi nyilatkozatai és a tájékoztató eszközök állásfoglalásai gazdasági téren hangoztatták a legtöbb fenntartást a keleti kibővítés kapcsán, de időközben a vezető gazdaságkutatók, köztük is hangsúlyosan a bécsi WIFO (Gazdaságkutató Intézet) elemzései (is) bebizonyították, hogy Ausztria gazdaságilag is a visegrádi országok és Szlovénia EU-csatlakozásának nyertese lesz. A befizetések és a várható haszon eredőjét tekintve az integrációs nyitás pozitív, a várható befizetési terhet a piacbővítésből származó haszon meghaladja Ausztria és Németország esetében is. Ausztria számára a kereskedelem-bővítésből származó legnagyobb haszon magyar, cseh és szlovén viszonylatban várható.

7.3. Az EU keleti kibővítésének következményei három csoportba sorolhatók mindkét oldalon: (1) integrációs, (2) növekedési és (3) regionális hatások, amelyek természetesen összekapcsolódnak. A legátfogóbb integrációs hatás, hogy Ausztria egy igen fejlődőképes, jelentős tartalékokkal és potenciállal rendelkező térség egyik centrumának szerepét töltheti be a kibővítés után. Az EU-határ elkerülése az osztrák határtól fizikailag és infrastrukturálisan is összekapcsolja az országokat. Az integrációs hatások közül azonban a kereskedelem bővülése a legfontosabb. Ausztria a magyar gazdaság második-harmadik külkereskedelmi partnere, a magyar exportban közvetlenül Németország után következik. Importunkban a FÁK előzik meg.

7.4. Ausztria számára is rendkívül fontos a visegrádi országok piaca, köztük elsősorban Magyarországé és Csehországé. Magyarország az osztrák kivitel negyedik legnagyobb piaca Németország, Olaszország és Svájc után, megelőzve Hollandiát, Franciaországot, Nagy-Britanniát és az USA-t is. A keleti piacok között pedig Magyarország áll az élen az osztrák exportőrök számára.

7.4.1. 1999-ben az osztrák tőke kivitel legelső célországává Magyarország vált, amely az osztrák működőtőke-export egyötödét veszi fel. A visegrádi térség mint régió egyértelműen a fő befektetési terület az osztrák működőtőke-beruházók számára, s benne Magyarországé a vezető tőkevonzó szerep. Ez a partneri viszony a kibővítéssel további megerősítést nyerhet, hiszen akkor a meglévő komparatív költségelőnyök még jobban, azaz akadálymentesen érvényesülhetnek.

7.4.2. Az osztrák–magyar kereskedelem értékének változása az 1989–1992-es időszakban látványos kétszámjegyű növekedést mutatott. Az 1993–1996-os időszakban viszont nagymértű ingadozások, utána pedig relatív részesedéscsökkenés jellemezték. Az osztrák–magyar külkereskedelem relatív súlya az elmúlt években csökkent. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy Ausztria uniós csatlakozása komoly átállási nehézségekkel járt. Az EFTA és Magyarország közötti megállapodásokban rögzített számos korábbi kedvezményt csak megkésve, vagy egyáltalán nem sikerült átmenetni Ausztria EU-csatlakozás utáni helyzetében.

7.4.3. A kereskedelem lebonyolításában az EU-belépés után technikai nehézségek is keletkeztek. A hatályos jogszabályok alkalmazása olykor információhiány miatt szenvedett csorbát. Az uniós vámtarifák átvétele után jóideig nem működött a számítógépes feldolgozási rendszer. A bürokratikus akadályok, a rugalmassági problémákból fakadt veszteségek arra figyelmeztetnek, hogy az uniós tagság technikai, szervezési, lebonyolítási feladatainak megoldására időben fel kell készülni.

7.4.4. Nehézségek merültek fel a fuvarozással kapcsolatban is. Ausztria környezetvédelmi okokból korlátozza a külföldieknek kiadott úthasználati engedélyeket. A magyar fuvarozóknak nyújtott keretengedélyek a szállítási igényeknek csak egyharmadát elégítik ki.

7.4.5. Az osztrák–magyar külkereskedelem szerkezetében mindkét oldalon kedvezően változó tendenciák mutatkoznak. A magyar exportban nő a feldolgozott termékek aránya, csökken a piacérzékeny cikkeké, s így enyhülhetnek a magyar export behatolásával szembeni osztrák aggályok is.

7.5. A tőkeáramlás most is, a keleti kibővítés után pedig méginkább az egyik fő érdekeltégi tényező mindkét oldalon. Az osztrák tőke kivételnek mintegy egyharmada irányul a visegrádi országokba.

7.5.1. A piac nagyságát, felvevőképességét, bővülését tekintve, a termelési költségviszonyok szilárd alapot nyújtanak a további tőke kivételre, noha ennek bővülési üteme magasabb szinten várhatóan csökken. A földrajzi közelség a szerves beszállítói kapcsolatok kiépülésének tartós impulzust ad. A termelési tényezőarányok és költségek eltérése jóideig fennmarad a keleti kibővítés után is, így e motivációval tartósan számolni lehet.

7.5.2. Ausztria EU-csatlakozásával az ausztriai beruházók előtt megnyíltak az unió strukturális alapjai is. Az osztrák beruházók keleti érdeklődése az elmúlt két évben lanyhult. Ennek okai összetettek, s részben az osztrák növekedési, beruházási kilátásokkal függnek össze. 1999-ben a Magyarországon megvalósított külföldi tőkebefektetésekben Ausztria a negyedik helyre szorult vissza, az USA, Németország és Franciaország mögé.

7.5.3. A Magyarországra irányuló osztrák áru- és tőkeexport nem egymást helyettesítő, hanem kiegészítő jellegű. Ez a tény a magyar EU-csatlakozást követően a kétoldalú kapcsolatok építésének újabb impulzust adhat.

7.6. A munkaerő-áramlást Ausztria a gazdasági növekedési és foglalkoztatási problémák miatt tartósan restriktíven szabályozza. A munkavállalás nem könnyebbé, hanem egyre nehezebbé válik, s nem kétséges, hogy az ország semmiképpen nem kívánja és nem is tudja az átmeneti időszakban munkaerőpiacát megnyitni a külföldi munkavállalók előtt. Ausztriában a csatlakozás utáni helyzetben az EU-országok állampolgárainak tényleges lehetőségei is rendkívül korlátozottak voltak a munkavállalásra.

7.7. A kölcsönös turizmus mind Ausztriában, mind a visegrádi országokban a legkedvezőbb devizakitermelő ágazatok közé tartozik. E téren is az osztrák–magyar kapcsolatok a legintenzívebbek. A bevásárlóturizmus kezdeti korszaka elmúlt, de az utóbbi években is a magyar turisták több százmillió eurót költenek el Ausztriában.

7.8. A regionális, strukturális és területfejlesztési impulzusok is pozitív érdekközösséget teremtenek a kibővítésre. Az Interreg-program, a keleti határövezetek különberuházási programja keretében az unió olyan osztrák fejlesztéseket támogat, amelyeket Ausztria a szomszédos országokkal közösen valósít meg. E regionális finanszírozásban az EU pénzügyi részese-dése a projektekből egyharmad, kétharmadot nemzeti finanszírozásból kell fedezni.

7.9. Ausztria „keleti” kereskedelmében a legnagyobb kereskedelmi és kooperációs partner Magyarország, sőt az összes osztrák külföldi beruházásokban az élen áll. Ausztria évről évre több működőtőke-beruházást valósít meg Magyarországon, mint Németországban, ami az osztrák régió keleti irányú nyitottságát és Magyarország tőkevonzó képességét bizonyítja. A teljes osztrák működőtőke-export körülbelül 12 százalékát, a közép- és kelet-európai beruházások egyharmadát realizálták Magyarországon. Jelenleg mintegy 5400 osztrák tőkerészese-désű vegyes és leányvállalat működik Magyarországon. A magyarországi privatizációs bevételek 15 százaléka osztrák tőkebefektetésekből származik.

7.10. A beruházások és a kooperációk egyaránt erős regionális sűrűsödést mutatnak. Az osztrák–magyar együttműködésben résztvevő főbb szereplők Ausztriában Bécs, Alsó-Ausztria, Burgenland és részben Stájerország, Magyarországon a Duna menti, észak-dunántúli megyék és Budapest. A dunántúli városok közül Győr, Sopron, Székesfehérvár, Szentgotthárd vonzza a legtöbb osztrák tőkét (összes magyarországi beruházásainak több mint 80 százalékát). A Magyarországon megvalósított 12 legnagyobb külföldi működőtőke-beruházás között két osztrákot is találunk (a Strabagot és a Prinzhorn-csoportot). A magyarországi működőtőke-beruházások 12 százalékát osztrák tőkével valósították meg. Az ügyletek számát tekintve az osztrákok állnak az élen.

7.11. Magyarország számára az osztrák gazdasági kapcsolatok fő előnyei a technológiaiimportban, az infrastruktúra kiépítésében, a modernizációs hatásban rejlenek, s a magyar kivitel növekedésének nagyobbik része is a vegyes- és leányvállalatok exportjának köszönhető. A kapcsolatok fejlődése szempontjából fontos, hogy az egyszerű, betanított bér munka-ügyletek jelentősen háttérbe szorultak, s éppen az osztrák–magyar együttműködésben kerültek előtérbe a hosszabb távú, szerves beszállítói kapcsolatok, amelyek tartósabb és szorosabb összefonódást biztosítanak. A legígéretesebb terület a különféle alkatrészek gyártásán alapuló kooperáció.

7.12. Az osztrák térséggel a kapcsolatok szorosabbra fűzése a magyar gazdaság felzárkózásának fontos tényezője, amely elvezethet egy osztrák–magyar (és a hozzá kapcsolódó) közép-európai régió kialakulásához. Nyugat-Európában a szerves régióképződést követte az integráció. A Duna-völgyi térségben az integráció vezethet el a régió létrejöttéhez.

7.13. Az osztrák gazdaság számára várhatóan sokat jelent az unió 2004. évi bővítése. A szomszédos, újonnan belépő országokkal folytatott külkereskedelem és a tőkekapcsolatok várható fellendülése pozitív impulzust ad az osztrák gazdaságnak, főleg az exporttermelés, a működőtőke-kivitel emelkedése és a beszállítások növekedése révén. Ezáltal a növekvő külkereskedelmi és tőkebevételek az adóbevételek növekedéséhez vezetnek, s javítják az osztrák költségvetés bevételi pozícióját, amely így profitál az EU 2004. évi kibővítéséből. Ezt alátámasztják a közelmúlt történelmi tapasztalatai is. Ausztria sokat nyert az 1989. évi határnyitásból és a kelet-közép-európai rendszerváltásból. Ausztria 1995. évi EU-csatlakozása után nemcsak az EU-val folytatott kereskedelem élénkült meg, hanem ennél is nagyobb mértékben nőtt az ország „keleti” kereskedelme, sokáig elsősorban éppen Magyarországgal és Szlovéniával, majd Csehországgal. 2004-re hasonló jellegű, de szerényebb mértékű újabb impulzust várnak az EU kibővítésétől.

* * * * *